

TIL O'QITISH METODIKASIDA PSIXOLINGVISTIKA

Abdug'aniyeva Mushtariy Muzaffarjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, talaba.

Obidova Shirinoy Homidjon qizi

Andijon davlat chet tillari instituti, talaba.

E.mail: abduganiyevamushtariy23@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada til o'qitish metodikasi kontekstida psixolingvistikaning ahamiyati tahlil qilinadi. Maqolada tilni o'rganish jarayonining psixolingvistik jihatlarini, shu jumladan, tilni qabul qilish, tushunish, ishlab chiqarish va qo'llash mexanizmlari batafsil ko'rib chiqiladi. Shuningdek, psixolingvistikaning kognitiv lingvistika, neyrolingvistika va sosiolingvistika kabi sohalari bilan bog'liqligi va til o'qitish amaliyotiga qo'shgan hisssasi muhokama qilinadi. Ushbu maqola zamonaviy til o'qitish metodikasi uchun psixolingvistik yondashuvning ahamiyatini ta'kidlab, samarali o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishda psixolingvistik bilimlarning ro'lini ko'rsatib beradi.

Kalit so'zlar: Til o'qitish metodikasi, psixolingvistika, kognitiv lingvistika, neyrolingvistika, sosiolingvistika, tilni o'rganish, tilni qabul qilish, tilni tushunish, tilni ishlab chiqarish, tilni qo'llash, kommunikativ ko'nikmalar, individual farqlar, o'qitish strategiyalari.

Til o'qitish jarayonida psixolingvistikaning ahamiyati beqiyosdir. Psixolingvistika tilni o'rganish va qo'llashdagi kognitiv jarayonlarni, ya'ni tilni qabul qilish, tushunish, ishlab chiqarish va qo'llash mexanizmlarini o'rganadi. Bu bilimlar til o'qituvchilariga samarali o'qitish strategiyalarini ishlab chiqishda yordam beradi.

Psixolingvistikaning til o'qitish metodikasi bilan bog'liq asosiy jihatlarini:

- Tilni o'rganish jarayonining bosqichlari: Psixolingvistika tilni o'rganishning turli bosqichlarini (eshitish, tushunish, gapirish, o'qish, yozish) o'rganadi va har bir bosqich uchun mos keladigan o'qitish usullarini aniqlashga yordam beradi. Masalan, bolalarda tilni o'rganish jarayoni kattalardagidan farq qiladi va shu sababli o'qitish usullari ham farqlanishi kerak.[1]

- Tilni qabul qilish va tushunish: Psixolingvistika tilni qabul qilish va tushunish jarayonlarini o'rganadi, bu esa o'qituvchilarga tinglash va o'qish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun samarali usullarni tanlashga yordam beradi. Masalan, matnni tushunish uchun so'z boyligini oshirish, matn tuzilishini tushunish va lug'atdan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish muhimdir.

- Tilni ishlab chiqarish: Psixolingvistika tilni ishlab chiqarish jarayonlarini o'rganadi, bu esa o'qituvchilarga gapirish va yozish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun

samarali usullarni tanlashga yordam beradi. Masalan, grammatika qoidalarini o'rgatish, so'z boyligini oshirish va nutqni rivojlantirish uchun mashqlarni qo'llash muhimdir.

- Tilni qo'llash: Psixolingvistika tilni hayotiy vaziyatlarda qo'llashni o'rganadi, bu esa o'qituvchilarga kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish uchun samarali usullarni tanlashga yordam beradi. Masalan, rolli o'yinlar, muloqotga asoslangan mashqlar va haqiqiy hayot vaziyatlarini modellashtirish muhimdir.[2]

- Individual farqlar: Psixolingvistika tilni o'rganishdagi individual farqlarni hisobga olishga yordam beradi. Har bir o'quvchining o'ziga xos xususiyatlarini (o'rganish uslubi, motivatsiya, kognitiv qobiliyatlari) hisobga olib, individual yondashuvni qo'llash muhimdir.

Zamonaviy til o'qitish metodikasi psixolingvistikaning quyidagi yutuqlaridan foydalanadi:

- Kognitiv lingvistika: Tilni o'rganishdagi kognitiv jarayonlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi.

- Neyrolingvistika: Tilni qayta ishlashning miya mexanizmlarini o'rganadi va o'qitish usullarini takomillashtirishga yordam beradi.

- Sosiolingvistika: Tilning ijtimoiy kontekstini hisobga olib, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi.

Xulosa:

Ushbu maqolada til o'qitish metodikasi doirasida psixolingvistikaning muhim o'rni va uning samarali o'qitish strategiyalarini shakllantirishdagi roli chuqur tahlil qilindi. Maqolada tilni o'rganish jarayonining murakkabligi va uning turli bosqichlarida (eshitish, tushunish, gapirish, o'qish, yozish) psixolingvistik omillar ta'siri batafsil ko'rib chiqildi. Tilni qabul qilish va tushunish jarayonlarining kognitiv mexanizmlari, shuningdek, tilni ishlab chiqarish va qo'llashdagi psixolingvistik jarayonlarning o'ziga xos xususiyatlari ta'kidlandi. Individual o'quvchilarning o'rganish uslublari, motivatsiyasi va kognitiv qobiliyatlaridagi farqlarni hisobga olishning ahamiyati alohida urg'u bilan qayd etildi.

Maqolada psixolingvistikaning turli sohalari, jumladan, kognitiv lingvistika, neyrolingvistika va sosiolingvistika til o'qitish amaliyotiga qo'shgan hissasi ko'rsatib berildi. Kognitiv lingvistika tilni o'rganishdagi kognitiv jarayonlarni chuqurroq tushunishga, neyrolingvistika esa tilni qayta ishlashning miya mexanizmlarini o'rganishga va o'qitish usullarini takomillashtirishga yordam beradi. Sosiolingvistika esa tilning ijtimoiy kontekstini hisobga olib, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirishga hissa qo'shadi.[3]

Xulosa qilib aytganda, psixolingvistik bilimlar til o'qitish metodikasi uchun juda muhimdir. O'qituvchilar psixolingvistik printsiplarni hisobga olgan holda, o'quvchilarning individual xususiyatlarini inobatga olib, ularning tilni o'rganish jarayonini optimallashtirishlari, samarali va innovatsion o'qitish strategiyalarini ishlab

chiqishlari va shu orqali o'quv natijalarini sezilarli darajada yaxshilashlari mumkin. Kelajakdagi tadqiqotlar psixolingvistikaning til o'qitish metodikasi bilan o'zaro ta'sirini yanada chuqurroq o'rganishga va amaliy qo'llanmalarni ishlab chiqishga qaratilishi kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Психолингвистика — Нутқий фаолиятининг психологик ва лингвистик жиҳатлари Journal of Integrated Education and Research: Xorijiy sotsiolingvistika fanini o'rganishning amaliy ahamiyati. www.journal.fledu.uz

2. THE IMPORTANCE AND CONNECTION OF PSYCHOLOGY AND LINGUISTICS IN THE PSYCHOLINGUISTICS | Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities
https://farspublishers.org/index.php/ijessh/article/view/996?need_sec_link=1&sec_link_scene=im

3. Methods of Using Modern Pedagogical Technologies in Organizing Fine Arts Lessons American Journal of Social and Humanitarian Research
https://globalresearchnetwork.us/index.php/ajshr/article/view/1724?need_sec_link=1&sec_link_scene=im

4. Fayzullyeva M.M., Nutq rivojlantirish psixolingvistik ta'limiy asoslari. // Journal of New Century Innovations. Volume–30, Issue-3, Iyun-2023
www.newjournal.org

5. Bozorova Gulmira Tangriberdiyevna. (2021). Teaching english as a means of communication. Journal NX - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal, 146–148. Retrieved from <https://repo.journalnx.com/index.php/nx/article/view/15193>